

# Yükseköğretimde Akademisyenlerin Değer Eğitimi Algıları: Din Eğitimi Anabilim Dalı Özelinde Fenomenolojik Bir Araştırma\*

## Academics' Perceptions of Values Education in Higher Education: A Phenomenological Inquiry in the Field of Religious Education\*\*

Tuba KURT, Sorumlu Yazar, Doktora Öğrencisi | Corresponding Author, Ph. D. Student  
Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Din Eğitimi Bilim Dalı, | Necmettin Erbakan University, Institute of Social Sciences, Department of Religious Education, Konya/Türkiye.  
tuba\_ordinaryus@hotmail.com  
<https://orcid.org/0000-0003-1653-6312>

Mehmet KOYUNCU, Araştırma Görevlisi | Research Assistant  
Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Bilim Dalı, | Ordu University, Faculty of Theology, Department of Religious Education, Ordu/Türkiye.  
educationalist42@gmail.com  
<https://orcid.org/0000-0002-8919-8089>

ISSN: 1303-880X

e-ISSN: 2667-7504

<http://ded.dem.org.tr>

### Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received Date: 30.09.2022

Kabul Tarihi / Accepted Date: 24.05.2023

Yayın Tarihi / Published Date: 25.06.2023

Lisans / Licence: CC BY-NC-4.0.

Tr/En: Tr

**Atıf/Citation:** Kurt, T. & Koyuncu, M. (2023). Yükseköğretimde Akademisyenlerin Değer Eğitimi Algıları: Din Eğitimi Anabilim Dalı Özelinde Fenomenolojik Bir Araştırma. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 21 (45), 63-100

<https://doi.org/10.34234/ded.1232671>

### Yazar Katkıları / Author Contributions:

KURT, T. (%60), KOYUNCU, M. (%40)

### Çıkar Çatışması / Competing Interests:

Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan ederler. / The authors declare that they have no competing interests.

\* Bu makale, 08-09/10/2022 tarihleri arasında Konya'da düzenlenen VII. Uluslararası Dini Araştırmalar ve İnsan Sempozyumu'nda "Din Eğitimi Akademisyenlerinin Üniversite Eğitiminde Değer Eğitimi Algıları Üzerine Fenomenolojik Bir Araştırma" başlığıyla sunulan özet bildiri genişletilerek hazırlanmıştır.

\*\* This article is an expanded version of the abstract paper titled "Academics' Perceptions of Values Education in Higher Education: A Phenomenological Inquiry in the Field of Religious Education" presented at the VII. International Symposium on Religious Studies and Humanity held in Konya, Turkey, on 08-09/10/2022.

**Öz:** Bu araştırmanın amacı İlahiyat Fakültelerinin Din Eğitimi Anabilim Dalı'nda görev yapmakta olan akademisyenlerin, değerlerin uygulanışı konusundaki deneyimlerini ve bu deneyimlerle ilişkili olan görüşlerini ortaya koymaya çalışmaktır. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden olan fenomenolojik desen ile yürütülmüştür. Çalışma grubunun belirlenmesinde maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmıştır. Bu doğrultuda araştırmaya farklı üniversitelerde görev yapan 12 akademisyen katılmıştır. Araştırma verileri yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Görüşme formu bilimsel bir titizlikle oluşturulmuş olup yanıt alınan formlar yine aynı hassasiyetle araştırmacılar tarafından incelenerek kategorize edilmiştir. Birbiri ile ilişkili olan kategoriler ise temalar altında toplanmıştır. Araştırmanın, günümüzde değerlerin din eğitimi alanındaki akademisyenler tarafından nasıl algılandığını ve değer eğitimine yönelik beklenti ve düşüncelerini tespit etmek suretiyle, üniversitelerde değer eğitimine ve öğretimine yönelik alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

**Anahtar Kelimeler:** Din Eğitimi, Değer, Eğitimcinin Eğitimi, Akademisyen Görüşleri, Fenomenolojik Desen.

&

**Abstract:** The aim of this research is to uncover the experiences of the academics working in the Religious Education Field of the Faculties of Theology, focusing on the implementation of values and their perspectives related to these experiences. The research was carried out with a phenomenological design, which is one of the qualitative research Methods. The study group was determined using Maximum variation sampling. Accordingly, 12 academics from different universities participated in the research. Research data were collected through a semi-structured interview form, and content analysis was used to analyze the obtained data. The interview form was developed with rigorous scientific attention, responses provided by the academics were also meticulously scrutinized. The research findings are categorized thematically based on interrelated categories. This study is expected to make a valuable contribution to the field of values education in universities by uncovering the perception of academics regarding values in the field of religious education.

**Keywords:** Religious Education, Value, Education of the Educator, Opinions of Academicians, Phenomenological Pattern.

(The Extended Abstract is at the end of the article)

## Giriş

Bireyin doğumundan ölümüne kadar olan süreçte davranışlarına yön veren ve belirli tutumları sergilemesinde etkili olan önemli saiklerden birisi de benimsediği değerlerdir. Bireylerin davranışlarının ardında yatan niyetleri ve birey-toplum ilişkisini belirleyebilmek, bireyin içine doğduğu ve sonrasında benimsediği değerlerin bilinmesiyle mümkündür. İnsanların yaşamında diğer bireylerle ortak bir temel oluşturmak için gerçekleştirdikleri davranışlar ve bu davranışları hangi sebeplerle yaptıkları değerler kapsamı içinde yorumlanır. İnsan yaşamı için bu denli önemli bir olgu olan değer; felsefe, psikoloji ve sosyoloji gibi farklı disiplinlerin inceleme alanına dâhil olmuştur.

Değer kavramının sözlük anlamına bakıldığında Türk Dil Kurumu tarafından, “Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet” şeklinde tanımlandığı görülmektedir. Cevizci’ye (2013) göre değer ise “Belli duyguları, arzuları, ilgileri, amaçları, ihtiyaç ve fiilleri olan öznelere olgulara yükledikleri nitelikler ve bu olgulara karşı oluşturdukları tavırlar” olarak ifade edilmiştir. Amerikan Psikoloji Derneği’nin Psikoloji sözlüğünde yapılan değer tanımlamasında, “Birey ve toplumun, iyiyi, arzu edileni ve önemli olanı belirlemede rehber kabul edilen ahlaki, sosyal veya estetik ilkeler” olarak görülmüştür (VandenBos ve American Psychological Association, 2007). Sosyolojik bir kavram olarak ise değerler, günlük ilişkilerimizde algılama şeklimizi etkileyen, tutum ve davranışlarımızı yönlendiren, böylelikle sosyal etkileşimin normatif yapısını oluşturarak bir takım kurallarla organize edilmesini sağlayan önemli konulardan biri olarak kabul edilmiştir (Aksan ve Topçuoğlu, 2019). Aynı şekilde değerler, içinde bulunduğumuz toplumda güçlü bir biçimde hissedilen ve duygusal sorumluluk hissi uyandıran yargı ölçütleri olarak hedeflerimiz ve davranışlarımızda varlık gösteren, eylemlerimizin genişlemiş ilkelerini ifade eden bir olgudur (Theodorson, 1969).

Bireylerin değerleri kazanması, dünyaya geldiği andan itibaren aile ortamı ile başlayıp çevre ve okul ortamıyla devam etmektedir. Değişen zamana paralel olarak sosyal medyanın ve kitle iletişim araçlarının da bu süreçteki rolünü göz ardı etmek mümkün değildir. Bir başka deyişle, bireyler, içinde yaşadıkları toplumun değerlerini ve kendilerini ait hissettikleri grubun kendilerinden beklentilerini formel ve informal eğitim kurumlarında, sosyalleşme süreci içerisinde öğrenmeye başlamaktadır (Yapıcı ve Zengin, 2003). Bireylerin yaşamı boyunca devam eden değer kazanım süreci “kritik dönem” diye ifade edilebilecek dönemlerde değişiklik göstermekle birlikte yaşamın tüm evreleri boyunca etkisini sürdürür. Bu evrelerden biri de üniversite dönemidir.

Üniversite dönemi bireylerde hem değerlerle örölü bir dünya tasavvurunun oluşturulması hem de bu çerçevede toplumun yeniden şekillendirilmesi açısından oldukça önemlidir. Bir diğer deyişle anılan dönem, bireyler açısından hem bir okul hem de bir çevredir. Bundan dolayı üniversitelerin, öğrencilere hazır bilgiler sunmak yerine günlük hayatta karşılaştıkları problemleri bilimsel yöntemlerle çözebilecekleri, topluma liderlik yapabilecekleri, araştırmacı niteliğine sahip, ülkenin ve çağın gereklerine uygun gençler yetiştirme gibi bir misyonu vardır (Artan Erdem, 2005). Aynı zamanda üniversiteler, evrensel boyutta değerleri önceleyen; bu değerleri bireylere ve toplumun gelecek kuşaklarına aktarma işlevini yerine getiren kurumlardır (Bulduklulu ve Dilmaç, 2018). Bu durumda üniversiteler için öğrencilere evrensel nitelikli bilgilerin kazandırıldığı, toplumun sahip olduğu değerlerin bireylere aktarıldığı, toplumun yararına bilginin üretildiği ve insanlığın yararına bilimsel çalışmaların yapıldığı eğitim kurumlardır demek mümkündür. Üniversitelerin bütün bu misyonu, toplum merkezli olan değerlerin, bilimsel ve etik temelli olması gerektiğini de göstermektedir.

Üniversite eğitiminin denk düştüğü gençlik döneminde bireylerin değerler açısından değişimi diğer dönemlere nispeten daha yavaş ve daha az olmakla birlikte daha etkili şekillenmeleri içerir. Çünkü bu dönemde gençler, kendi başına birey olma sürecini en etkili biçimde hissetmektedir. Ayrıca anılan dönem, toplumun değerlerine yönelik farkındalığın kazanıldığı ve değerlerin yaparak-yaşayarak öğrenildiği bir dönem şeklinde ifade edilebilir. Üniversite gençliği, akademide aldıkları eğitim ile geleceğin sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal yapısının oluşmasında en önemli kitleyi temsil etmektedir. Yine bu dönemde gençler, daha önceden edindikleri inançlarını, bilgilerini, davranış kalıplarını ve dünya görüşlerini yeniden sorgulayabilirler (Yapıcı ve Zengin, 2003). Bundan dolayı üniversite dönemi gençlerinin geleceğe yönelik dünya tasavvuru oluşturmalarında ve bu doğrultuda bir kimlik geliştirerek yaşamlarını düzenlemelerinde üniversite eğitiminin önemi büyüktür.

Bütün bu süreçte üniversitedeki akademisyenler ise bu dönem gençliği için birinci dereceden rol model olan kişilerdir. Akademisyenlerin belli bir birikime sahip olarak üniversite hayatına başlayan öğrenciler üzerinde oluşturacakları küçük bir etki, bu dönemdeki öğrenci için kararların çok daha sağlıklı verilmesi adına oldukça önemli olacaktır. Bu anlamda toplumun bilim, teknik ve eğitim gibi alanlarda ilerlemesini amaç edinerek araştırma ve çalışmalar yapan akademisyenlerin özellikle alanlarına ait etik değerlere sahip olması son derece önemlidir (Kırkkılıç

vd., 2015). O halde akademisyenlerin görevi sadece bilginin üretimi ve aktarımı değil, etik değerleri öğrencilere kazandırmak konusunda rol model olmaları ve bunu kendi mesleki kimliklerinin bir parçası haline getirebilmeleridir.

Yüksek öğretim kurumları içerisinde gençlere değer kazandırma noktasında ilahiyat fakültelerinin ayrı bir işlevi söz konusudur. Çünkü yerel ve evrensel değerleri merkeze alarak gelecek nesillerin bilinçli bir şekilde yetişmesinde ilahiyat fakültelerine büyük sorumluluklar düşmektedir. Bununla birlikte dinin kucaklayıcı özelliklerinden hareketle bireyin ve toplumun ruh sağlığında önemli bir rol üstlenen, kültürel değerlerin muhafaza edilip geliştirilmesi, özellikle de İslam'ın sağlıklı bir biçimde anlaşılıp topluma aktarılmasını kendine amaç edinen insan gücünün yetiştirilmesine öncülük etmesi açısından ilahiyat fakültelerinin yadsınamaz bir görev üstlendiği söylenebilir. Bu fakültelerde okuyan öğrencilerin farklı fakültelerde okuyan öğrencilere nazaran daha yüksek düzeyde dini hassasiyete sahip olmaları, gerek dini gerek din merkezli kültürel değerleri içselleştirmeleri, müfredat ve okul kültürü açısından ilahiyat fakültelerine bakan yönüyle yükseköğretimin doğal bir çıktısı olarak görülebilir (Mehmedoğlu, 2014).

Ancak değerler eğitimi alanında akademik açıdan çalışma alanı ve konusu olarak spesifik sorumluluğu bulunan bölüm ise ilahiyat fakültelerindeki din eğitimi anabilim dalıdır. Bu bilim dalı, dini bilginin aktarımından öte, dinin toplum tarafından anlaşılmasıyla birlikte insanın dinle olumlu ve yapıcı bir şekilde buluşmasını amaç edinir. Değerler eğitimi ise bireylerin belli erdemleri kazanması veya toplumsal uyumu sağlamak şeklinde tanımlandığında, din eğitimi ile değerler eğitimi insanı merkeze aldığından ve insanın ahlaki gelişimini öncelediğinden ötürü amaçları açısından kesişecektir (Çelikel, 2021). Bu amaç birlikteliğinden kaynaklı olarak din eğitimi anabilim dalı, değerler konusunda bilimsel araştırmalar yapan, yöntemler geliştiren, yöntemlerin etkililiğini inceleyen, alan araştırmaları ile bu yöntemlerin eksik veya güçlü yanlarını ortaya koyan bir bölümdür. Din eğitimi bilimi akademisyenlerinin de, bulundukları ortamlarda genellikle değerlerden sorumlu oldukları düşünülmektedir. Bu durumda genel olarak tüm akademisyenlerin taşıması beklenen etik değerler konusunda rol model olma ve bunu mesleki kimliğinin bir parçası haline getirme durumu, değerlerin bilimsel açıdan ele alındığı bir alan olan din eğitimi alanındaki akademisyenler için ayrı bir öneme sahiptir. Araştırmanın kapsamı da bundan dolayı sadece din eğitimi alanındaki akademisyenler ile sınırlı tutulmuştur. Din eğitimi anabilim dalı akademisyenlerinin değer anlayışları, üniversite dönemindeki eğitimlerinde değerler çerçevesinde

nasıl bir öğrenci yetiştirmek istedikleri, hangi değerlerin kazandırılmasına önem verdikleri, bu süreçte hangi yöntemleri kullandıkları ve yaşadıkları güçlükler cevap aranması gereken sorular arasındadır.

Literatür incelendiğinde üniversite öğrencilerinin değer algılarına yönelik çalışmalar mevcuttur (Aksan ve Topçuoğlu, 2019; Aydın, 2003; Bulut ve Dilmaç, 2018; Coşkun ve Yıldırım, 2009; Dilmaç vd., 2009; Emiroğlu, 2017; Tekel ve Korumaz, 2019). Yapılan çalışmalarda, bu dönemin hem değerlerle örülü bir dünya tasavvurunun oluşturulması hem de değerler çerçevesinde toplumun yeniden şekillendirilmesi adına kritik bir dönem olduğu dikkati çeken hususlar arasındadır. Ayrıca yine anılan çalışmalarda değerlerin üniversite öğrencileri açısından önemine vurgu yapılarak, bu değerlerin cinsiyet, sosyo-ekonomik durum, öğretim türü gibi değişkenlere göre etkisi incelenmiş ve değişen zamana göre gençliğin değerlerinde de meydana gelen değişime dikkat çekilmiştir. Bununla birlikte literatürde ilahiyat fakültesi öğrencilerinin değer algılarına yönelik çalışmaların olduğu da görülmektedir (Aydın ve Dönmez, 2006; Mehmedoğlu, 2014; Özcan ve Erol, 2017; Yapıcı ve Zengin, 2003). Akademisyenlerin değer yaklaşımlarına yönelik çalışmalara bakıldığında ise nitel ve nicel şekilde hem bilimsel hem de etik değerler üzerine çalışmaların yapıldığı dikkatleri çekmiştir (Erdirençelebi ve Filizöz, 2019; Kırkılıç vd., 2015; Maya, 2013; Sevim, 2014). Ancak ilahiyat fakültesinde görev yapan din eğitimi alanındaki akademisyenlerin değer kapsamındaki eğilimlerine yönelik yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Araştırmada cevabı aranmaya çalışılan temel soru şudur: “Din eğitimi anabilim dalı akademisyenlerinin ilahiyat fakültesinde verdikleri eğitim sürecinde değerlere yönelik deneyimleri ve tutumları nasıldır?” Bu sorudan yola çıkarak, din eğitimi alanındaki akademisyenlerin değerlere yönelik görüşleri ve yaklaşımları tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada ayrıca şu sorulara cevap aranmaktadır:

- Din eğitimi alanındaki akademisyenler eğitimleri sürecinde öğrencilere değer kazandırmayı nasıl anlamlandırmaktadır?
- Din eğitimi alanındaki akademisyenler üniversitede değerlerin öğretilbilirliğini nasıl anlamlandırmaktadır?
- Din eğitimi alanındaki akademisyenlerin, akademisyen eliyle değer eğitiminin imkânına yönelik görüşleri nelerdir?
- Din eğitimi alanındaki akademisyenler, akademisyenlerin değer yönelimleri ile üniversite öğrencilerinin değer yönelimleri arasındaki benzerlik ve farklılığı nasıl değerlendirmektedir?

- Din eğitimi alanındaki akademisyenler, üniversite örgüt kültüründe yer alan değerlere yönelik ne düşünmektedir?
- Din eğitimi alanındaki akademisyenler, ilahiyat fakültesinde okumanın öğrencilerin değer yargılarına etkisi konusunda ne düşünmektedir?
- Din eğitimi alanındaki akademisyenlerin, din eğitimi anabilim dalının değer kazandırmadaki rolü ile ilgili değerlendirmeleri nelerdir?
- Din eğitimi alanındaki akademisyenlerin, temele aldıkları değerleri aktarmakta kullandıkları yöntemler ve bu süreçte yaşadıkları güçlüklerle yönelik değerlendirmeleri nelerdir?

Yapılan araştırmanın amacı, din eğitimi anabilim dalında görev yapan akademisyenlerin, değerlerin uygulanışı konusundaki deneyimlerini ve bu deneyimlerle ilişkili olan görüşlerini tespit etmektir. Yapılacak olan bu araştırma ile din eğitimi alanındaki akademisyenlerin, geleceğin din eğitimcilerini yetiştirme noktasında değerler çerçevesinde nasıl bir yaklaşıma sahip oldukları tespit edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen bilgilerle din eğitimi alanındaki akademisyenlerin değerlere olan yaklaşımlarının daha bütüncül ele alınması ve bu süreçte etkili olan ya da eksik kalan yanların ortaya çıkarılması sağlanabilecektir. Ayrıca geleceğin din eğitimcilerinin değerlere yönelik algılarının oluşmasında etkili olan akademisyenlerin bu konudaki görüşlerinin ortaya konulması, onların gözünden hangi değerlerin temele alındığı, bu değerlerden hangilerinin amaç ya da araç değer olarak belirlendiği konusunda çıkarsamalarda bulunmak adına önemli olacaktır. Araştırmanın sonunda ilahiyat fakültelerindeki değer merkezli eğitim algısı, din eğitimi anabilim dalında görev yapan akademisyenler bazında ortaya konmaya çalışılmıştır. Böylelikle bu araştırmanın alanda yapılacak çalışmalara ve bu doğrultuda geliştirilecek ölçme araçlarına da ışık tutması hedeflenmektedir.

## **Yöntem**

Araştırmada yöntem olarak nitel araştırma yaklaşımı tercih edilmiştir. Nitel araştırma yaklaşımı Creswell (2021) tarafından, “Bireylerin veya grupların toplumsal veya insani bir soruna yükledikleri anlamı araştırma ve anlama yaklaşımı” şeklinde ifade edilmektedir. Araştırma, din eğitimi alanındaki akademisyenlerin değerlere ve üniversitede değer eğitimine yükledikleri anlamı araştırmayı hedeflediği için, nitel araştırma yöntemine göre tasarlanmıştır. Din eğitimi anabilim dalı akademisyenlerinin değerlerin kazanımına yönelik yaşadıkları deneyimleri kendi ifadeleriyle ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada nitel araştırma

desenlerinden fenomenolojik araştırma tercih edilmiştir. Fenomenolojik araştırma, araştırmacının katılımcıların bir olguyla ilgili yaşadıkları deneyimlerini kendilerinin tanımladıkları şekliyle anlattığı felsefeden ve psikolojiden gelen bir araştırma desendir (Creswell ve Creswell, 2021).

Araştırmanın konusuna bağlı olarak katılımcılarla problemin farklı boyutları üzerinde inceleme yapabilmek amacıyla bu çalışmada nitel araştırma örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme tercih edilmiştir. Bu örnekleme çeşidinde amaç, küçük bir örneklem grubu oluşturmak ve bu grup içerisinde yer alan bireylerin problem alanıyla ilgili çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmaktır (Patton, 1987).

### **Çalışma Grubu**

Araştırmanın çalışma grubu “din eğitimi anabilim dalında görev yapan akademisyenler” olarak belirlenmiştir. Araştırmada çeşitliliği sağlamak amacıyla farklı unvanlara sahip akademisyenlere ulaşılmaya çalışılmıştır. Örneklem tekniğine uygun olarak, katılımcılardan elde edilen verilerin birbirini tekrarlamaya başladığı noktada veri toplama işi sonlandırılmıştır. Buna bağlı olarak ilahiyat fakültesinde görev yapan din eğitimi alanındaki akademisyenlerden 12 kişi çalışmaya katılımcı olarak seçilmiştir. Araştırmada kişisel verilerin korunması amacıyla, akademisyenlerin isimleri harf ve rakamlarla kodlanmıştır. Katılımcılara ait demografik bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

| <b>Tablo 1: Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler</b> |                 |                   |              |
|-------------------------------------------------------|-----------------|-------------------|--------------|
| <b>Katılımcı Kodu</b>                                 | <b>Cinsiyet</b> | <b>Unvan</b>      | <b>Kıdem</b> |
| K1                                                    | Erkek           | Doç.              | 15 yıl       |
| K2                                                    | Kadın           | Dr. Öğretim Üyesi | 5 yıl        |
| K3                                                    | Erkek           | Prof.             | 14 yıl       |
| K4                                                    | Erkek           | Araş. Gör.        | 3 yıl        |
| K5                                                    | Erkek           | Doç.              | 9 yıl        |
| K6                                                    | Erkek           | Dr.               | 10 yıl       |
| K7                                                    | Erkek           | Doç.              | 10 yıl       |
| K8                                                    | Erkek           | Prof.             | 14 yıl       |
| K9                                                    | Erkek           | Prof.             | 11 yıl       |
| K10                                                   | Erkek           | Doç.              | 10 yıl       |
| K11                                                   | Erkek           | Dr. Öğretim Üyesi | 7 yıl        |
| K12                                                   | Erkek           | Doç.              | 6 yıl        |

## Veri Toplama Aracı

Çalışmanın veri toplama süreçlerinde görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu teknik araştırmacıya, görüşülen bireylerin yaşantıları ve geçmiş deneyimlerine ilişkin paylaşımları doğrultusunda elde edilen verilerin analiz edilerek, çalışılan olguların etraflı biçimde açıklama ve analiz edilme olanağını vermektedir. (Şimşek ve Yıldırım, 2013). Araştırmacıya herhangi bir sınırlandırma olmaksızın analiz yapma imkânı sunmasından ötürü bu araştırma için yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Bu formun hazırlanması ile ilgili olan süreçte, konu ile ilgili alan yazın taranmış, üç ana temaya ayrılmış 11 adet sorudan oluşan bir görüşme formu hazırlanmış ve görüşme formu ile ilgili ilahiyat alanındaki iki akademisyenden uzman görüşü alınmıştır. Uzmanlardan elde edilen geri dönüşler neticesinde soruların açık ve anlaşılır olma durumuna göre form yeniden düzenlenmiştir. Akademisyenlere uygulanacak araştırmanın içeriği hakkında onlara daha önceden bilgi verilmiş, hazırlanan form katılımcılara elektronik ortamda gönderilmiştir. Katılımcılardan gelen yazılı dokümanlar, araştırmacılar tarafından kod ve kategorilere ayrılmıştır. Böylelikle din eğitimi alanında görev yapan akademisyenlerin değer konusundaki görüşleri ayrıntılı olarak belirlenmeye çalışılmıştır.

## Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmanın geçerlik ve güvenirliliğini sağlamak amacıyla Creswell (2016) tarafından önerilen ve bu çalışmada uygulanan önlemler Tablo 2’de sunulmuştur.

**Tablo 2:** Geçerlik ve Güvenirlik

|            |                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
|------------|----------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Geçerlik   | İç Geçerlik    | <ul style="list-style-type: none"><li>• Uzman görüşlerinin alınması</li><li>• Form sonrası katılımcı teyidinin yapılarak yanlış anlaşılan kısımlar varsa düzeltilmesi</li><li>• Katılımcı görüşlerine bulgular kısmında aynen yer verilmesi</li></ul>                                                         |
|            | Dış Geçerlik   | <ul style="list-style-type: none"><li>• Yöntem kısmının ayrıntılı bir şekilde detaylandırılarak bu yöntemi tercih etme sebebinin belirtilmesi</li><li>• Katılımcıların, araştırmanın amacına uygun olan kişilerden seçilmesi</li><li>• Çalışma sürecinde araştırmacıların görevlerinin betimlenmesi</li></ul> |
| Güvenirlik | İç Güvenirlik  | <ul style="list-style-type: none"><li>• Bulguların katılımcılardan alındığı gibi yansıtılması</li><li>• Katılımcı kayıtlarının araştırmacılar tarafından bağımsız bir şekilde okunarak kodlanması ve temaların ortak bir şekilde belirlenmesi</li></ul>                                                       |
|            | Dış Güvenirlik | <ul style="list-style-type: none"><li>• Elde edilen bulguların sonuç kısmında uygun şekilde tartışılması</li><li>• Bulgular ve sonuç kısmının uygunluğunun her iki araştırmacı tarafından tartışılması</li></ul>                                                                                              |

## Veri Analizi

İçerik analizi, yazılı bir şekilde toplanan verilerin içeriklerinin belirlenmesi suretiyle verilerin içinde bulunan bilimsel mesajların saptanarak özetlenmesi yöntemidir (Tutar ve Erdem, 2020). Buna bağlı olarak akademisyenlerden görüşme formu ile elde edilen veriler, temalar ve kategorilere ayrılarak aralarındaki neden-sonuç ilişkisine göre yorumlanmıştır. Bu süreçte, akademisyenlerin görüşme formundaki sorulara samimi bir şekilde cevap vermeleri ve bu cevapların derinlemesine bir biçimde analiz edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaca bağlı olarak, akademisyenlerin yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorulara verdikleri cevaplar doğrultusunda veriler içerik analizi ile analiz edilmiştir.

## Etik

Araştırmaya başlamadan önce Ordu Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulundan (Karar No:2022/188) izin alınmıştır. Araştırma verileri gönüllü katılımcılar ile online veri toplama aracı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Katılımcılardan görüşme formunu doldurmadan önce bilgilendirilmiş onamları alınmış ve katılımcılar çalışmaya gönüllü olarak katıldıklarını elektronik ortamda beyan ettikten sonra görüşme formlarını doldurmuşlardır.

## Bulgular

Katılımcılara yöneltilen açık uçlu sorular üç ana temaya ve ona bağlı olarak da kategorilere ayrılmıştır. Katılımcıların verdiği cevaplara göre de kodlar oluşturulmuş ve bunlar ilgili tablolarda belirtilmiştir. Kodlar Tablo 3'te oluşturulan kategori sırasına uygun şekilde ayrıntılı olarak ayrı ayrı incelenmiştir.

**Tablo 3:** Konuya İlişkin Oluşturulan Temaların Kategorilere Göre Dağılımı

| Temalar                                     | Kategoriler                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
|---------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Etik Değerler ve Üniversitede Değer Eğitimi | <ul style="list-style-type: none"><li>• Önem Verilen Değerler</li><li>• Yetiştirilmek İstenen Öğrenci Profili</li><li>• Değerlerin Öğretililebilirliği</li><li>• Akademisyenlere Göre Değer Eğitiminin İmkânı</li><li>• Değer Kazanımında Akademisyenlerin Rolü</li><li>• Akademisyen-Öğrenci Değer Yönelim İlişkisi</li><li>• Üniversite Örgüt Kültürüne Ait Değerler</li><li>• İlahiyat Fakültesi'nin Değerlere Etkisi</li></ul> |
| Din Eğitimi-Değer Eğitimi İlişkisi          | <ul style="list-style-type: none"><li>• Din Eğitiminin Rolü</li></ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| Değer Eğitiminin Uygulanışı                 | <ul style="list-style-type: none"><li>• Yöntem</li><li>• Yaşanılan Güçlükler</li></ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |

## Etik Değerler ve Üniversitede Değer Eğitimi

### Önem Verilen Değerler Kategorisi

**Tablo 4:** “Eğitimleriniz sürecinde üniversite öğrencilerine kazandırmaya önem verdiğiniz değerler nelerdir?” Sorusuna İlişkin Akademisyen Görüşleri

| Kodlar                               | Katılımcılar                |
|--------------------------------------|-----------------------------|
| Temel insani değerler                | K1, K3, K4, K5, K6, K9, K11 |
| Akademik mesleki etik değerleri      | K1, K3, K7, K8, K9, K11     |
| Değişime ve farklılıklara duyarlılık | K2                          |
| Empati                               | K5                          |
| Özbilinç sahibi                      | K7                          |
| Eleştiri kültürüne sahip             | K8                          |
| Hayatı anlamlı yaşamak               | K12                         |
| Kültürel bağlılık                    | K12                         |
| Üniversitenin böyle bir rolü yok     | K10                         |

Tablo 4 incelendiğinde katılımcıların önem verdiği değerler kategorisinin yoğunluklu olarak iki alanda toplandığı, bazı katılımcıların da farklı görüşlere sahip olduğu görülmektedir. Görüşlerin yoğun olarak toplandığı “temel insani değerler” ile “akademik mesleki etik” kodlarını Tablo 5’te kodlara ayırarak detaylandırmak mümkündür:

**Tablo 5:** “Üniversite öğrencilerine kazandırmayı önem verdikleri temel insani değerler” ile İlgili Akademisyen Görüşleri

| Temel insani değerler | Katılımcılar            |
|-----------------------|-------------------------|
| Saygı                 | K1, K3, K4, K5, K6, K11 |
| Adalet                | K1, K3, K5, K6, K9, K11 |
| Sevgi                 | K1, K5, K6, K11         |
| Dürüstlük             | K4, K6, K11, K1         |
| Samimiyet             | K5, K9, K12             |
| Yardımlaşma           | K1, K5                  |
| Vefa                  | K3                      |
| Fedakârlık            | K1                      |
| Güler yüz             | K5                      |
| Cömertlik             | K5                      |
| Affedicilik           | K6                      |
| Şeffaflık             | K6                      |
| Zarafet               | K6                      |

**Tablo 6:** “Üniversite öğrencilerine kazandırmaya önem verdikleri akademik mesleki etik değerler” ile İlgili Akademisyen Görüşleri

| Akademik mesleki etik      | Katılımcılar    |
|----------------------------|-----------------|
| Çalışma azmi               | K3, K7, K8, K11 |
| Amaç sahibi olma           | K1, K7          |
| Adanmışlık                 | K1, K9          |
| Objektiflik                | K1, K9          |
| Çalışma kültürü            | K8, K9          |
| Merak                      | K1              |
| İnsanlığın yararına üretim | K1              |
| Bildiğini savunma cesareti | K1              |
| Sorumluluk                 | K1              |
| Özveri                     | K7              |
| Sabır                      | K11             |

Üniversitede önem verilen değerler kategorisine ait kodlar incelendiğinde, katılımcıların her birinin farklı değer önceliğine sahip olduğu görülmektedir. Ortaklaşan değerlere bakıldığında; özellikle saygı-sevgi, adalet, dürüstlük ve çalışma azminin ön plana çıktığı dikkatleri çekmektedir. Bir katılımcının da üniversitenin böyle bir rolünün olmadığı yönünde görüş belirttiği görülmektedir. Katılımcılardan K7 ve K11 düşüncelerini sırasıyla aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

*“Öğrencilerimin öncelikle kendilerini tanımaları gerektiğini düşünürüm. Bu kapsamda öncelikle onlara değerli bir varlık olduklarını hissettirmeye çalışırım. Hayatı ilkeli olarak yaşamak, doğru, dürüst, çalışkan, özverili olmak gibi değerleri iyi bir insan olma yolunda taşıdıkları öneme binaen incelemeye çalışırım.” (K7)*

*“Kazandırmak istediğim empatik düşünce, empatik davranış, ötekini anlama, sevgi, saygı. Yani toplumca bizim sevgi ve saygı değerlerimizi kaybettiğimizi düşünüyorum. Kaybettiğimiz bu değerleri tekrar kazandırmanın yolunu belki dini bir sorumluluk olarak da düşünebiliriz, ilahiyat fakültelerinin bir sorumluluğu olarak da düşünebiliriz.” (K11)*

Diğer katılımcılardan farklı bir görüşe sahip olan K10 ise görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

*“Üniversiteler yüksek düzeyde öğretim, araştırma ve yayın üreten kurumlardır. Dolayısıyla benim değer aktarma diye bir görevim yoktur. Bireysel anlamda değer aktarmayı düşünüyor musunuz dersiniz, şahsi olarak 18 yaşını geçmiş birine değer dikte etmek bireye saygısızlık olur. O benim yaşamaya çalıştığım değerleri görüp benimserse, bu da öğrencinin kendi tercihidir. Kısaca üniversiteleri değer aktarılacak yerler olarak görmüyorum.” (K10)*

## Yetiştirilmek İstenen Öğrenci Profili Kategorisi

**Tablo 7:** “Değerler çerçevesinde yaptığınız eğitimde nasıl bir öğrenci yetiştirmeyi hedefliyorsunuz?” Sorusuna İlişkin Akademisyen Görüşleri

| Kodlar                            | Katılımcılar |
|-----------------------------------|--------------|
| Eleştirel düşünen                 | K1, K2, K3   |
| Sorumluluk sahibi                 | K1, K7, K12  |
| Empatik düşünen                   | K4, K5, K11  |
| Özbilinç sahibi                   | K1, K7       |
| Adil                              | K1, K6       |
| İyi insan                         | K8, K11      |
| Yaşadığı ana önem veren           | K12          |
| Sahici birlikteliklere yönelen    | K12          |
| Öğrendiklerini analiz edebilen    | K10          |
| Bilgiyi inşa edebilen             | K2           |
| Diğerkâmlık                       | K3           |
| Kendi ayakları üzerinde durabilen | K3           |
| Farklılıklara saygı duyan         | K4           |
| İnsana değer veren                | K5           |
| Salt ahiret odaklı yaşamayan      | K12          |
| Dindar                            | K11          |

Tablo 7 incelendiğinde, yetiştirilmek istenen öğrenci profilinin akademisyenlere göre birbirinden oldukça farklılaştığı dikkatleri çekmektedir. Eleştirel düşünen, sorumluluk sahibi ve empatik düşünen öğrenci yetiştirmek konusunda ise bazı katılımcıların ortak bir anlayışa sahip oldukları görülmektedir. Öğrencilerin kendinin farkında olması ve adil olmaları da ortaklaşan değerler arasında yer almaktadır. Katılımcılardan K2 ve K8 düşüncelerini sırasıyla aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

*“Rahatsız olduğu veya ifade etmek istediği fikri temellendirerek karşıya anlatmayı başaran bir model var zihnimde. Elbette bunun için her şeyden çok okuyan dinleyen ve analiz yeteneği olan bireyler olmasıdır. Kendi adıma en çok öğretmek istediğim şey bir bilginin nasıl bilgi olabileceği ve düşünme yöntemlerinin süreçlerinin nasıl gelişeceği noktasında.” (K2)*

*“Farklı ülke örneklerindeki uygulamaları incelediğimde ve özellikle İslam din eğitimi uygulamaları bu konuda temel bir hedef belirliyor. Bu da ‘İyi İnsan’ hedefidir. Okul öncesinden yüksek öğretime temel hedefin bu olması gerektiğini düşünüyorum. Bu eğitim sistemi içerisinde bunu gerçekleştirmek de oldukça zor görünüyor.” (K8)*

Yetiştirilmek istenen öğrenci profili konusunda sahici birliktelik ve yaşanan an vurgusu yapan K12 ise düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

*“Öğrencilerimin en başta hayattan kopuk değil içinde bulundukları zaman diliminde “yaşayan” insanlar olmalarını arzu ediyorum. Bunun için ne geçmişe dair içinden çıkılmaz bir melankoli ya da içinde bulunduğumuz zamanı kötileyen bir şanssızlık duygusu içerisinde olmamaları gerekiyor. Bu nedenle onlara evveleimde yaşadıkları zamanı sevmeleri gerektiğini anlatmaya çalışıyorum. Daha sonra ise içinde bulunulan zaman diliminde bir rahatsızlık varsa bu rahatsızlığı hissetmenin dahi bir farkındalık aşaması olduğundan hareketle yapabileceklerimize odaklanmak ve attığımız küçük adımların dahi bir anlam taşıdığını ve bunları hafife almamamız gerektiğini onlara hatırlatıyorum. Yine kötücül bir bakış yerine umutla dünyaya bakmanın, insana insanın şifa olacağı bilinciyle sanal değil sahici birlikteliklere yönelmenin ve neşeyi de imanın bir parçası olarak görüp salt ahirete odaklı değil dünyayı da içine alan Müslümanca bir bakış geliştirmenin önemini ifade etmeye çalışıyorum.” (K12)*

## Değerlerin Öğretilebilirliği Kategorisi

**Tablo 8:** “Üniversitelerde değerler öğretilir mi? Neden?” Sorusuna İlişkin Akademisyen Görüşleri

| Kodlar                              | Katılımcılar            |
|-------------------------------------|-------------------------|
| Akademisyen örnekliliği ile         | K1, K4, K5, K8, K9, K11 |
| Teorik olarak                       | K1, K6, K10             |
| Teori-pratik bütünlüğünü sağlayarak | K2, K7, K12             |
| Örtük öğrenme ile                   | K1, K10, K11            |
| Üniversite kurum kültürü ile        | K1, K3                  |
| Karşılaşma kültürü ile              | K2                      |
| İnformel olarak                     | K1                      |
| Değer geliştirme yaklaşımı ile      | K7                      |
| İdeal aşılama ile                   | K9                      |
| İş görme tarzını geliştirme ile     | K9                      |
| Kendi kültürünü önceleyerek         | K12                     |

Tablo 8 incelendiğinde, akademisyenlerin üniversitede değerlerin öğretilebileceğini düşündükleri ve bunun farklı şekillerde mümkün olabileceğini savundukları görülmektedir. Çoğu akademisyen bu durumun akademisyen örnekliliği ile mümkün olacağını belirtirken, bir kısmının bunun teorik olarak, bir kısmın ise hem teorik hem de pratik olarak mümkün olacağını ifade ettikleri dikkatleri çekmektedir. Katılımcılardan K1 ve K9 düşüncelerini sırasıyla aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

“Üniversitede spesifik bir ders olarak değerlerin bilgisi verilebilir teorik olarak. Ancak böyle bir ders nerdeyse yok gibi. Öğretim elemanı öğrenci ilişkisi çerçevesinde informal süreçlerde değerler öğretilir. Bu da hocanın duruşuna, yaklaşımına, öğrenci ile iletişimine, vermek istediği değerlerin mümessili olmasına bağlı bir durumdur. Örtük öğrenme yoluyla değerlerin öğrenme öğrenmelerinde etkili olabileceğini düşünüyorum. Sistem olarak da kurum birtakım değerleri yaşatır ve bu değerler ile canlılık bulur. Şayet kurum işleyişi olarak üniversite, önemseydiği norm ve değerleri gündeme getirir; işleyişinde bunu da gösterirse öğrencilerin bundan etkilenebileceğini düşünüyorum. Mesela başarının desteklenmesi, ödüllendirilmesi, uygulamalarda disiplin, iletişimin nasıl gerçekleştiği uygulamalarda öğrenciye değer kazandırabilir.” (K1)

“...Üniversite çağı-yaşantısı değerlerin edinimi açısından çok etkili bir dönemdir. Fakat bu eğitimin üniversitelerde kurumsal ve didaktik eğitimle ne kadar etkili sağlanabileceğine gelirse orada elimiz oldukça güçsüzdür. Ancak yine de üniversite hocalarının öğrencilere kendi idealleri, iş görme biçimleri, entelektüel duruşları ile olumlu birtakım değerleri aktarmada model olabileceği kanaatindeyim. Dolayısıyla model olma, ideal aşılama, iş görme tarzı geliştirme yönüyle üniversitede değerler öğretilir. Öğretilir.” (K9)

Üniversitenin değerlerin işlenmesi açısından uygun bir yer olduğunu ancak, üniversitede genel anlamda teşvik edici bir ortamın olmadığını savunan K3 ise görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Üniversite ortamı, değerlerin işlenmesi açısından uygun bir ortam aslında. Ancak, öğrencilerin ve hocaların beklentilerinin bu yönde olduğunu söyleyemeyiz. Genellikle öğrenci bir an önce okulunu bitirip para kazanacağı bir işe atılmayı, hoca da öğrenciyle pek fazla muhatap olmadan “dersini” verip ofisine dönmeyi düşündüğü için bu ortam pek oluşmamaktadır. Öğrenciyi bazı değerlerle donatmayı ve şahsiyet gelişimine katkıda bulunmayı düşünen az sayıda öğretim elemanı olduğunu görüyoruz. Bunların ilave bir emek vererek bu işi yapmaya çalıştıklarını söylemek mümkündür. Çünkü üniversitede bu yönde genel bir teşvik edici ortamın olduğunu söyleyemeyiz.” (K3)

Üniversitede değerlerin öğretilirliği sorusunda katılımcılara hem teorik hem de hâlihazırdaki gerçeklik açısından durumu değerlendirmeleri sonda soru olarak sorulmuştur. Bu soruya K7’nin verdiği cevap aşağıda yer almaktadır:

“Açıkçası değer öğretiminde teorik anlatımın çok işe yaradığını düşünmüyorum. Bu yaklaşım sadece yola koyulmak, değerlerin neliğine dair ortak bir dil

üretmek adına anlamlıdır. Değerlerin öğretilmesi ve pratiğe dökülmesinde aslo-lan uygulamaya dönük proje tabanlı ya da probleme dayalı öğrenme kuramları-nı esas alan yaklaşımlar benimsemektir. Bilindiği gibi değer öğretiminde temel olarak değer aktarımı ve değer geliştirme olmak üzere iki temel yaklaşım vardır. Üniversitede daha çok değer geliştirme yaklaşımlarının benimsenmesi gerekir. Zira değer geliştirme yaklaşımları muhataba daha fazla söz hakkı verilmesini temin eder. Kendini değerli hissetmesini sağlar. Bu anlamda bir sosyal yapıda kendisine değer verildiğini gören birey, bu ortamdan kendisine yeni öğrenmeler edinecektir. İşte bu noktadan hareketle öğrencilerime onların öz farkındalıkları-nı güçlendirici bir yaklaşımla hitap ederek önce kendilerini tanımaları, sonra-sında da etraflarındaki sorunların farkına varmalarını, böylece toplumun daha yaşanabilir olması adına bir şeyleri kendilerine dert edinmelerini sağlamaya çalışmaktayım. Zaten değerler de toplumu bir arada tutan yegâne yapı taşların-dan biri değil mi?”(K7)

### Akademisyenlere Göre Değer Eğitiminin İmkânı Kategorisi

**Tablo 9:** “Sizce günümüzde akademisyenler eliyle değer eğitimi mümkün mü? Bu konudaki görüşleriniz nelerdir?” Sorusuna İlişkin Akademisyen Görüşleri

| Kodlar       | Katılımcılar                 |
|--------------|------------------------------|
| Mümkün       | K1, K2, K4, K5, K7, K11, K12 |
| Mümkün değil | K3, K6, K8, K9, K10          |

Tablo 9 incelendiğinde katılımcıların akademisyen eliyle değer eğitiminin mümkün olacağını savunduklarını, ancak bunun mümkün olmayacağını savunan-ların da sayısının yoğun olduğu görülmektedir. Akademisyen eliyle değer eğiti-minin imkânını savunan K12, masalların bu konuda en iyi değer eğitimi örneği olabileceğini söyleyerek düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Üniversitelerde öğrencilerin yaşlarının daha ileri bir aşamada olması dolayı-sıyla biraz daha gölgede kalacaktır. Zira değerler eğitimi, daha çok ilk ve son çocukluk dönemlerinde yoğun olarak tercih edilmekte. Peki, bu kullanılamayaca-ğı anlamına gelir mi? İyi bir örneklik ve samimiyet dili ile hayata içkin örnekle-rin doğru bir biçimde sunulması ile ileri aşamalarda da yol kat etmek mümkün. Bunun en güzel örneği, yaştan bağımsız ve yaygın eğitim zamanlarında özellikle şifahi kültürün bir bileşeni olan ve yazı ile modern anlamda, günümüzde görüntü dili ile postmodern kimliklere bürünen masallardır. Masalın anlatısı pek çok değe-ri hayatın içinden ve gözle görülmeyecek biçimde işler. Öyle ki bu göstere göstere olmayan anlatı, dinleyenin, izleyenin bir şekilde içine işler. Bunu didaktik ya da

öğretisel, örgün, teorik, kitabı başka hiçbir formda yapamazsınız. Bana kalırsa en güzel değerler eğitimi örnekleri masallardır.” (K12)

Akademisyenlerce değer eğitimine bütüncül bir bakışla yaklaşan K11 ise düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

“...elbette mümkündür. Yani okullarda da siz değer eğitimi öğretmenler yoluyla yapmıyor musunuz? Yani rol model olma yoluyla ama değer eğitimi dediğimiz şey sadece akademisyenlerin sadece öğretmenlerin yapacağı bir şey değildir. Yani değer kazandırma süreci bir duyuşsal süreçtir. Bunu çocuk okulunda ailesinde, evinde, üniversitesinde, sınıf ortamında her yerde görmek durumundadır. Eğer yani bu işin sadece bir boyutu akademisyenlerdir bir parçasıdır. Elbette onların bu işe katkısı mümkündür ama sadece bununla yapmak mümkündür elbette değildir. Yani çoklu bir bakış açısı olması gerektiğini düşünüyorum. Tabi burada akademisyenlerin değerlere ne kadar sahip olduğu da bir gerçektir. Bunu bir sorgulamak gerekiyor. Kendilerinin değer yargılarında eksiklik varsa, belli değerlerde yoksunlukları varsa, öğrenci sizce nasıl örnek olmaları mümkündür?” (K11)

Akademisyen eliyle değer eğitiminin mümkün olmayacağını savunan K6, K8 ve K10 düşüncelerini sırasıyla aşağıda şu şekilde ifade etmişlerdir:

“...akademide başarılı bir değer eğitiminden söz edebilmek zor. Her şeyden önce akademisyen, her ne kadar bu tür derslere girse de bir örnek şahsiyet değil. Bildiğim kadarıyla böyle bir vazifesi de yok zaten.” (K6)

“Akademisyen eliyle değerler eğitimi çok mümkün görünmüyor. İki açıdan. İlk olarak üniversite çağına gelmiş öğrenci az çok kişiliği yerleşmiş ve kendisine bir yol çizmiş öğrencidir. Çok olağanüstü bir şey olmadığı sürece kolay kolay görüşlerini değiştirmez. Değerler eğitiminin temeli, aile, okul öncesi eğitim ve ilkokul yıllarıdır. Sonrasında aslında küçük bazı rötuşlar yaparız. Bir şeylerin değişmesi zor gibi. İkinci olarak akademisyenlerin böyle bir kaygısı yok ne yazık ki.” (K8)

“Üniversitenin kuruluş mantığına uygun değil.” (K10)

## Değer Kazanımında Akademisyenlerin Rolü Kategorisi

**Tablo 10:** “Üniversite öğrencilerinin değer kazanımlarında akademisyenlerin rolü sizce nedir?” Sorusuna İlişkin Akademisyen Görüşleri

| Kodlar             | Katılımcılar                      |
|--------------------|-----------------------------------|
| Rol modellik       | K2, K4, K5, K8, K9, K10, K11, K12 |
| İyi bir iletişim   | K7, K5, K12                       |
| Böyle bir rolü yok | K3, K6                            |

Tablo 10 incelendiğinde katılımcıların akademisyenlerin değer kazanımındaki rolü konusunda ortak noktalarda buluştuklarını görmek mümkündür. Bu anlamda akademisyenlerin çoğu bu durumu rol modellik ile ifade ederken, bir kısmı da iyi bir iletişim olduğunu belirtmiştir. İki katılımcı ise akademisyenlerin böyle bir rolünün olmadığını belirtmiştir. K4 ve K12 görüşlerini sırasıyla aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir:

*“...rol modellik vurgusu yapmak durumundayım. Öğrenci görüşlerine saygı veren ve dürüst olan akademisyenin fark yaratabileceğini düşünüyorum.” (K4)*

*“Etki gücü olan kim ise bu bir akademisyen ya da dışarıdan herhangi biri; karşılaştığımız bir insan, hayat düzleminde insana etki eden herhangi bir birey olabilir. Örgün eğitimin zorunlu bir teşrik-i mesai olması etkiyi azaltabilecek gibi duruyor ancak kurulabilecek doğru iletişim ve izlenecek doğru yollar, bu “zorunlu” durumları birer imkâna dönüştürebilir.” (K12)*

Akademisyenlerin böyle bir rolünün olmadığını düşünen K3 ise düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

*“Mevcut haliyle akademisyenlerin öğrencilerde ideal anlamda bir rol model olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Çünkü üniversite ortamında sıcak bir hoca-öğrenci etkileşiminin olduğunu söyleyemeyiz. Mesafeli ilişkilerden bir etkileşimin doğması pek mümkün değildir.” (K3)*

### Akademisyen-Öğrenci Değer Yönelim İlişkisi Kategorisi

**Tablo 11:** “Akademisyenlerin değer yönelimleri ile gençlerin değer yönelimleri birbirine benziyor mu? Kuşak farkları gözlemliyor musunuz?” Sorusuna İlişkin Akademisyen Görüşleri

| Kodlar             | Katılımcılar                             |
|--------------------|------------------------------------------|
| Evet (benziyor)    | K8                                       |
| Hayır (benzemiyor) | K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K9, K10, K12 |

Tablo 11 incelendiğinde akademisyenlerin değer yargıları ile üniversite öğrencilerinin değer yargıları arasında benzerlik olup olmadığına bir katılımcının benzerlik olduğunu belirtirken, diğer katılımcıların ise iki kuşak arasında benzerlik olmadığını ifade ettiklerini gözlemlemek mümkündür. Kuşak farkının olmadığını savunan K8 düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

*“İşin doğrusu bir kuşak farkı olduğunu düşünmüyorum. Kendi derslerimde bunu görüyorum. Kendi bakış açımı verdiğimde birçok öğrenci başlangıçta karşı çıksa da daha sonra bunu kullandıklarını görüyorum. Bu konuda bazı öğrencilerin ne yazık ki kuşak farkı değil hocasının kuşağından daha geri kaldığını görüyorum. Ama genel olarak bir kuşak farkının olduğunu düşünmüyorum kendi adıma.” (K8)*

Kuşak farkının olduğunu belirten katılımcılardan K1, K4 ve K6 görüşlerini sırasıyla aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir:

*“Akademisyenliğin istediği sabır merak nesnellik gibi özelliklerin gençlerde zayıf olduğunu, pragmatik hedefleri önceledikleri söylenebilir. Akademisyenlerin ideolojik tutumları ağır basarken (maalesef), gençlerde ideolojik tutumların popüler kültürün etkisinde şekillendiği kanaatindeyim.” (K1)*

*“Kuşak farklılıkları her zaman olmuştur. Öğrencilerimle aramda genelde 3-4 yaş farkı olmasına rağmen arada farklılıklar olduğunu görebiliyorum. Bu durum yaşı biraz daha ilerlemiş akademisyenler ve öğrenciler arasında daha belirgin bir halde görülmektedir. Mesela yaşı ilerlemiş hocaların düzen- disiplin vurgusu yaptığı öğrencilerin ise özgürlük vurgusu yaptığını görmekteyim. Özetle tam bir örtüşmenin olduğunu ifade edememekle beraber hem öğrenci hem de akademisyenlerin bireysel farklılıklarının da burada etken olduğunu söylemek isterim.” (K4)*

*“Özellikle son 10-15 yıl zarfında kuşaklar arasındaki fark daha da belirginleşti. Bunda bilişim, internet, haberleşme, sosyal medya gibi birçok faktörün etkili olduğu söylenebilir. Dolayısıyla orta yaş ve üstü akademisyenler ile gençler arasında değer yönelimi bakımından farklar oldukça derin diye düşünüyorum.” (K6)*

## Üniversite Örgüt Kültürüne Ait Değerler Kategorisi

**Tablo 12:** “Üniversite örgüt kültüründe önemli yer tutan bilimsel, insani ve etik değerlerden sizin için en çok ön plana çıkanları hangileridir? Neden?” Sorusuna İlişkin Akademisyen Görüşleri

| Kodlar             | Katılımcılar        |
|--------------------|---------------------|
| Adalet             | K3, K4, K6, K9, K10 |
| Saygı              | K1, K3, K4, K6      |
| İyi insan          | K5, K8, K12         |
| Sorumluluk         | K1, K9              |
| Dürüstlük          | K4, K6              |
| Duyarlılık         | K1                  |
| Merak              | K1                  |
| Özgürlük           | K1                  |
| Faaliyet odaklılık | K2                  |
| Eleştirel düşünme  | K3                  |
| Nesnellik          | K1                  |
| Özgürlük           | K7                  |

Tablo 12 incelendiğinde, akademisyenlerin üniversite örgüt kültürüne ait değerler konusunda ortak bir noktada olmadıklarını görmek mümkündür. Çoğu katılımcının

adalet, saygı ve iyi insan noktasında benzerlik taşıdığı görülmektedir. Katılımcılarda K5, K10 ve K12 görüşlerini sırasıyla aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir:

“...iyi bir insan olamazsanız, bir iyi bir Müslüman da olamazsınız, iyi bir insan olamazsanız iyi bir ilim/bilim adamı da olamazsınız. Bunu söylerken, bunları birbirinden ayırmamak gerektiğini bütüncül yaklaşmak gerektiğini de ifade etmek gerekir. İnsan olmak evrensel küme, diğerleri alt küme. Bu alt kümeyi değersiz kılmaz.” (K5)

“Adalet. Gerek toplumsal kuruluşların işleyişi ve varlığını sürdürebilmesi, gerekse iç işleyişinde çekişmelerin en aza indirmesi adalet sistemine bağlıdır. Akademisyen seçiminde, yükseltilmesinde vs. herkes için adil bir sistem olmalıdır...” (K10)

“Bilimsel ve etik değerlerin bilimsellik açısından önemi tartışılmaz. Ancak üniversite ortamında kimi zaman insani değerlerin ikinci planda kalabildiğini gözlemliyorum. Özellikle akademisyenler arasında bilime ve etiğe bağlılığın insani değerleri geride bırakacak bir meslek hastalığına dönüşmesi ihtimali hiç de azımsanmayacak bir düzeyde. Bu noktada ülkemizde akademinin içinde bulunduğu olumsuz durumu görmezden gelmeden, insani değerlerin yol göstericiliğinde benimsenmiş bilimsel ve etik değerlerin çok daha etkin ve güçlü bir akademiye zemin hazırlayacağı kanaatindeyim.” (K12)

## İlahiyat Fakültesi’nin Değerlere Etkisi Kategorisi

**Tablo 13:** “Sizce İlahiyat fakültesinde okumak, öğrencilerin değer yargılarında etkili mi? Bu konudaki gözlemlerinizi nelerdir?” Sorusuna İlişkin Akademisyen Görüşleri

| Kodlar        | Katılımcılar                 |
|---------------|------------------------------|
| Etkili        | K2, K4, K5, K7, K9, K10, K12 |
| Kısmen etkili | K1, K3, K6                   |
| Etkili değil  | K8                           |

Tablo 13 incelendiğinde akademisyenlerin büyük kısmının öğrencilerin İlahiyat Fakültelerinde okumalarının onların değer yargılarında etkili olduğunu savunduğunu görmek mümkündür. Üç katılımcı bu durumun kısmen etkili olduğunu belirtirken, bir katılımcı da etkili olmadığını ifade etmiştir. Etkili olduğunu belirten katılımcılardan K5 ve K7 görüşlerini sırasıyla aşağıdaki şekilde belirtmiştir:

“Ben etkili olduğunu düşünüyorum. Zira değerlerin arkasında, onu motive eden çok güçlü bir duygu var; din duygusu. Öğrenci fakültede, sadece hocaları ile değil, arkadaşlarıyla kulüpler vasıtasıyla ile birçok organizasyon yapıyorlar. Bunlar değer aktarımı, pekiştirilmesi için çok önemli. Değer eğitimi, din eğitimi dersine hasredilecek bir konu değil. Bu bütüncül ele alınması gereken bir konu.

*Sadece ilahiyat, ya da üniversite düzeyinde değil, okullarda da böyle. Beden dersinden, matematiğe kadar hepsi işin içinde olmalı.” (K5)*

*“...kesinlikle etkilidir. Zira ilahiyat fakültesi gerek uyguladığı program gerek hoca-öğrenci ilişkileri gerekse de öğrencileri arası iletişimde duyuşsal yönü çok daha fazla önemser. Benzer şekilde toplumun beklentileri de bu yöndedir. İmanın sarığı beyazdır, leke kabul etmez anlayışı aslında bu durumu çok net ifade etmektedir. Dolayısıyla ilahiyat okuma fikrinden, program içeriğine, dinin ahlaki ilkelerinden insani ilişkilere birçok konuda öğrenciler değerlerin öğrenilmesinde daha istekli olabilirler. Diğer taraftan oluşabilecek olumsuz durumlar da ilahiyatçılıkla değil insan olmakla açıklanmalıdır.” (K7)*

Kısmen etkili olduğunu belirten K1 görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

*“Bu konuda nicel verilere dayalı yargıda bulunulması gerekiyor ki, bu da yok denecek kadar az. Genel izlenim olarak kısmen etkilediği kanaatindeyim.” (K1)*

Etkili olmadığını belirten K8 ise görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

*“Ben 8 yıl eğitim fakültesinde çalıştım 4 yıldır da ilahiyattayım. Bir fark görmedim. Aynı sosyokültürel çevre olduğu için olabilir. Büyük şehirlerde belki durum farklıdır ama ben okul öncesi sınıfında derse girdiğimde ile ilahiyatta derse girdiğimde aynı ortamı gördüm. Sadece bağı açık öğrenci sayısı fazlaydı. Gördüğüm tek fark bu. Sadece fraksiyonlar ve ideolojik görüşler değişkenlik gösteriyor. Birçok çalışmada da çok fark olmadığını söylüyor.” (K8)*

## **Din Eğitimi-Değer Eğitimi İlişkisi**

### **Din Eğitiminin Rolü Kategorisi**

**Tablo 14:** “Sizce Din Eğitimi Anabilim Dalı’nın değer kazandırmadaki rolü nedir?” Sorusuna İlişkin Akademisyen Görüşleri

| <b>Kodlar</b>                        | <b>Katılımcılar</b> |
|--------------------------------------|---------------------|
| Bilimsellik kazandırmak              | K3, K5              |
| Akademisyenlerin tutumu              | K6, K9              |
| Teori geliştirmek                    | K8, K10             |
| Spesifik sorumluluğudur              | K1                  |
| Formasyon kazandırmak                | K2                  |
| Farklı inançlara saygıyı öğretmek    | K4                  |
| Din olgusunun anlaşılmasını sağlamak | K7                  |
| İnterdisipliner çalışmalar           | K8                  |
| Teoriyi pratiğe aktarmak             | K12                 |

Tablo 14 incelendiğinde, akademisyenlerin din eğitimi anabilim dalının değer kazandırmadaki etkisi konusunda farklı görüşlere sahip olduğunu görmek mümkündür. Katılımcılardan K3 ve K8 görüşlerini sırasıyla aşağıdaki şekilde belirtmiştir:

*“Din eğitimi anabilim dalında çalışan akademisyenler daha çok bu işin teorisi ve uygulamalarıyla ilgili “akademik” çalışmalar yapmaktadırlar. Bu çalışmaların bu alana bilimsel anlamda katkısı elbette olmaktadır. Ancak şu anda bu konudaki en büyük eksiklik, değer kazandırma amaçlı eğitim çalışmalarının yeterince yapılmamasıdır. Örgün ve yaygın eğitim sahalarında bu iş için koşturacak, tabiri caiz ise bunu dert edinecek eleman sıkıntısı bulunmaktadır. Din eğitimi bilimcilerinde bu yönde bir çaba ve iş yüklenme gibi bir eğilim görünmemektedir. Herkes “profesyonel” bir anlayışla bu konuyla ilgili bilimsel üretimler yapmakla yetinmektedir. Dolayısıyla bu alanda üretilen bilgilerin sahaya yansımaları pek yoktur.” (K3)*

*“Teori geliştirmek. Bunu yapabilecek donanım henüz gelişmedi. Okul öncesi, çocuk gelişimi ve psikoloji gibi disiplinlerle interdisipliner çalışmalar yapıp teori geliştirmek ve uygulama örneklerini test etmek. İnsanların beklentisi bu. Çok konuşuluyor bu konu. Bir öğretmen ve veli ne yapmalıyız diye sorduğunda ne yazık ki cevap yok.” (K8)*

## Değer Eğitiminin Uygulanışı

### Yöntem Kategorisi

**Tablo 15:** “Temele aldığınız bu değerleri öğrencilere kazandırmada nasıl bir yöntem izliyorsunuz?” Sorusuna İlişkin Akademisyen Görüşleri

| Kodlar                               | Katılımcılar                    |
|--------------------------------------|---------------------------------|
| Örneklilik sergileme                 | K1, K3, K4, K5, K6, K8, K9, K12 |
| Farklı kitaplar okutmak              | K2, K9                          |
| Bireysel görüşme                     | K1, K5                          |
| Örtük mesajlar                       | K1, K9                          |
| Sosyal etkinlik                      | K1                              |
| Hayatından içinden örneklilik sunmak | K2                              |
| Farklı stratejiler kullanmak         | K2                              |
| Telkinde bulunmak                    | K3                              |
| Öz farkındalığı geliştirmek          | K7                              |
| Değerli olduğunu hissettirmek        | K7                              |
| Sorumluluk bilinci kazandırmak       | K7                              |
| Toplumsal sorunlara duyarlılık       | K7                              |
| Samimiyet dili                       | K12                             |
| Değer benimsetme amacım yok          | K10                             |

Tablo 15 incelendiğinde akademisyenlerin temele aldıkları değerleri öğrencilerine kazandırmaları noktasında farklı yöntemlere başvurdukları görülmüştür. Bununla birlikte çoğu katılımcının örneklik sergileyerek bunu gerçekleştirdiğini görmek de mümkündür. Bir katılımcı ise böyle bir rolü olmadığını belirtmiştir. Katılımcılardan K2 ve K3 görüşlerini sırasıyla aşağıdaki şekilde belirtmiştir:

*“Çok çeşitli kitaplar okutmaya çalışıyorum. Dönemin başında o dersin bilimselliğinin içeriğindeki bilgilerin nasıl ve hangi yöntemle geliştiğini neden öğrenmemiz gerektiğini vurguluyorum. Dönem süresince hayatın içinden örnekler mutlaka sunuyorum. Farklı yaklaşımları mutlaka anlatıyorum.” (K2)*

*“Kendi davranışlarımla önemseydiğim değerlerin fark edilmesini önemsiyorum. Derslerde sırası geldikçe bazı vurgulamalar yaparak ve tavsiyelerde bulunarak öğrencileri etkilemeye çalışıyorum.” (K3)*

Katılımcılardan değer benimsetme rolünün olmadığı savunan K10 ise görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

*“Üniversite öğrencisine doğrudan belirli bir değeri benimsetme, yaptırma amacı gütmüyorum.” (K10)*

## Yaşanılan Güçlükler Kategorisi

**Tablo 16:** “Değer eğitiminde yaşadığınız güçlüklerle yönelik deneyimleriniz nelerdir?” Sorusuna İlişkin Akademisyen Görüşleri

| Kodlar                             | Katılımcılar    |
|------------------------------------|-----------------|
| Teori-pratik uyumsuzluğu           | K2, K6, K7, K12 |
| Uzlaş kültürünün eksikliği         | K1, K8          |
| Öğrencinin hazır bulunuşluk düzeyi | K1, K9          |
| Toplumsal etki                     | K2, K8          |
| Bireyselleşme                      | K2, K3          |
| İletişim sorunu                    | K3              |
| Geleneksel değerlerden uzaklaşma   | K3              |
| Başarı kaygısı                     | K4              |
| Kopya                              | K4              |
| Alışılmış menfi duygular           | K5              |
| Eğitim sistemi                     | K6              |
| Ders dışı etkinlik eksikliği       | K3              |

Tablo 16 incelendiğinde akademisyenlerin öğrencilere değer kazandırma noktasında farklı güçlükler yaşadığını görmek mümkündür. En çok güçlüğün

ise teori-pratik bütünlüğünü sağlama noktasında olduğu görülmektedir. Katılımcılardan K1, K3 ve K12 görüşlerini sırasıyla aşağıdaki şekilde belirtmiştir:

*“Kurumsal olarak ortak bilincin oluşmaması, öğretim elemanları arasında belirli konularda düşünsel ve pratik olarak uzlaşının olmaması, öğrencinin beraberinde getirmiş olduğu arka planı...” (K1)*

*“Bu konudaki en büyük sorun, öğrencilerle yeterince iletişim kuramayışımız, onlarla birlikte “hoşça vakit geçirici” etkinlikler yapamayışımızdır. Diğer önemli sorun, öğrencilerin nasihat dinlemeye pek eğilimli olmayışlarıdır. Biz yetişkinler, ise vaaz ve öğüt vermeye alıştığımız için bu konuda öğrencilerle yeterince etkileşim kuramıyoruz. Zaman ayırarak bazı uygulamalar içinde öğrencilerle daha uzun süreli birliktelikler kuramadığımız için arzuladığımız şekilde bir etki oluşturamıyoruz. Bu konudaki önemli bir sorun da şudur: Modern hayat koşullarında toplumun tamamında ve bu arada genç kuşakta alışageldiğimiz geleneksel değerlerden bir uzaklaşma durumu söz konusu. Artık “gemisini kurtaran kaptan”, bazı menfaatleri elde etmek için bazı değerlerden taviz vermek daha olası hale gelmiş durumda, özellikle düne kadar önemsenen bazı değerler, kurumlar saygınlığını yitirmiş durumda. Böylesi bir değer aşınmasının olduğu ortamda sesimizi duyurmak pek kolay olmuyor.” (K3)*

*“Yaşanan en büyük güçlük, teorinin ağırlığıdır diyebilirim. Bu öğretim temelli teorik ağırlık, yerleşik bir eğitimi her zaman zorlaştırmıştır. Bunu aşabilmenin yolu ise örneklerle, yaşantıya dönüşen zihinsel bağlantıları kurmaktan ve ders geçmeye ve sınavlara endeksli değil, faydalı ve anlaşılabilir bir zeminde elde edilen ve insanın kendi mükteşebatı hâline gelmiş yaşayan bilgilerden geçmektedir. Buna ister “eğitim” deyin, ister “aktarım” deyin, içindeki anlatılara ister “kazanım”, ister “değer” deyin; önemli olan geride neler kaldığıdır.” (K12)*

## **Tartışma, Sonuç ve Öneriler**

Bu araştırmada “din eğitimi alanındaki akademisyenlerin ilahiyat fakültesinde verdikleri eğitim sürecinde değerlerin uygulanışı konusundaki deneyimleri nasıldır?” sorusuna cevap aranmaya çalışılmıştır. Katılımcıların çoğu üniversitede önem verdikleri değerleri; sevgi-saygı, dürüstlük, adalet, samimiyet, çalışma azmi şeklinde sıralamıştır. Akademisyenlerin değer yönelimlerine bakıldığında en üst sırada önem verdikleri değerlerin onlar için amaç değer olduğunun söylenmesi mümkündür. Bununla birlikte göz önünde bulundurdıkları diğer değerler ise araç değerler konumunda olacaktır. Verilen yanıtlarda temel insa-

ni değerlerin daha çok ön planda tutulması, bu değerlerin akademisyenler için amaç değer olarak görüldüğü şeklinde yorumlanabilir. Bu durumda üniversitenin akademik meslek etiği kazandırmasının da akademisyenler tarafından araç değer olarak görüldüğü söylenebilir. Ayrıca ortaya çıkan veriler, akademisyenlerin akademik mesleki etik konusunda belirli bir sistematığının olmadığı şeklinde de yorumlanabilir. Katılımcılar arasında üniversitenin böyle bir rolünün olmadığını savunanların da bulunması, katılımcı akademisyenler arasında üniversitenin değer anlayışı noktasında bir uzlaşının olmadığını göstermektedir. Erdem (2012) tarafından 2012 yılında yapılan “Bilim İnsanı Yetiştirmede Etik Eğitimi” isimli araştırmada Türkiye Bilimler Akademisi’nin “Bilimsel Doğruluk” başlığı altında yayınladığı ilkelere yer verilmiştir. Buna göre bilim insanının hem kendine hem diğer bilim insanlarına hem de içinde yaşadığı topluma karşı uyması gereken evrensel nitelikli temel ilkeler şu şekilde sıralanmıştır: Dürüstlük, güvenilirlik, nesnellik, tarafsızlık, bağımsızlık, açıklık, hakkaniyet, saygı ve sakınma, sorumluluk. Ortaya çıkan bu sonuç, saygıyı, adaleti, dürüstlüğü, objektifliği ön planda tutan akademisyen görüşlerini destekler niteliktedir.

Katılımcılar kendi eğitimleri esnasında yetiştirmek istedikleri öğrenci profili konusunda farklı görüşlere sahiptir. Bu görüş farklılıkları, kendi eğitim anlayışlarının, üniversitede önem verdikleri değerlere bir yansıması olarak görülebilir. Eleştirel düşünen, sorumluluk sahibi, empati kurabilen, kendinin farkında olan ve adil bireylerin yetiştirilmek istenmesi, katılımcı akademisyenlerin çoğunun ön plana çıkardığı öğrenci profilidir. Bu öğrenci profili, Erdem (2012) tarafından yapılan mezkûr çalışmada eleştiriye açık olmanın ve eleştirel bakmanın bilim insanının sahip olması gereken bir özellik olduğu ve akademisyenlerin derslerinde, tezlerinde ve akademik çalışmalarında öğrencilere bunu vurgulamaları gerektiği sonucuyla benzerlik taşıması adına önemlidir. Bu durumda, yapılan çalışma akademisyenlerin eleştirel düşünen öğrenci profiliyle benzerlik taşımaktadır. Ayrıca bu soruya bağlı olarak elde edilen verilerde, katılımcıların “iyi insan” modelini önceledikleri ama bunun hangi profile karşılık geldiği konusunda net ve ortak bir düşünceye sahip olmadıkları sonucuna ulaşılabilir.

Katılımcılar üniversitede değerlerin öğretilebilirliğine ilişkin olumlu görüş belirtmiştir. Ancak bunun nasıllığı konusunda farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılan akademisyenlerden kimi bunu kendi kişiliği üzerinden ve gerek ders içerisinde gerekse de birebir görüşmeleri esnasında yapmayı uygun görürken kimi akademisyenlerin ise bunu teorik olarak ele aldığı, ancak uygulama boyutunun da göz ardı edilmemesine dikkat çektikleri görülmüştür.

Özellikle örtük öğrenme aracılığı ile de bunun olabilirliğinin savunulması, üniversite eğitiminde örtük öğrenme ile değerlerin nasıl aktarılabilceği sorusunu akla getirmektedir. Katılımcıların özellikle derslerinde kullandıkları değer eğitim metotları da bu soruya verilen yanıtlarda dikkat çekicidir. Katılımcıların bir kısmı karşılaşma kültürü ile bunu yaparken bir kısmı değer eğitimi yaklaşımları üzerinden bunu ifade etmiştir. Katılımcıların bazılarının ise kendi kültürünü ön plana çıkararak bunu gerçekleştirmek istediği görülmüştür. Bu durumda katılımcıların çoğunun hem ders içinde hem de ders dışında üniversitede değerlerin öğretilbileceği konusunda hem fikir oldukları sonucuna ulaşılabilir. Ortaya çıkan bu veriler, Güneş (2016) tarafından yapılan değerler eğitimi yaklaşımı sınıflandırmasından “geleneksel yaklaşım” a uygundur. Değerler eğitimi yaklaşımını, geleneksel, bilişsel ve yapılandırıcı olarak üçe ayıran Güneş, geleneksel yaklaşımın “açıklama, davranış geliştirme, örnek davranışlar gösterme, tekrarlama” gibi yöntemler içerdiğini belirtmektedir. Üniversitede değerlerin öğretilirliğine özellikle akademisyen örnekliği ile bunun teorik olarak gerçekleştirilmesine imkân tanıyan akademisyenlerin oranının yüksek olması, katılımcı akademisyenlerin geleneksel yaklaşımı benimsediklerinin göstergesi olarak yorumlanabilir.

Katılımcıların, akademisyenler eliyle değer eğitiminin imkânına verdikleri cevaplar, bir önceki soruyla tezatlık oluşturmaktadır. Üniversitede belirli yöntemler ile değerlerin öğretilbileceğine vurgu yapan katılımcıların, günümüzde akademisyen eliyle değerlerin imkânına olumsuz bakması bu durumun göstergesi olabilir. Katılımcıların birçoğu bunun mümkün olacağını belirtirken, yarıya yakın bir kısmı ise bunun mümkün olamayacağını belirtmiştir. Bu konuda olumsuz görüş belirtenlerin bir kısmı üniversite döneminin değer kazandırmak için geç bir dönem olduğunu ifade ederken bir kısmı ise üniversitelerin böyle bir amaç için var olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların bazıları ise bu durumu, akademisyenlerin dert edinmediği şeklinde ifade etmiştir. Akademisyen eliyle değer eğitiminin imkânına olumsuz bakan katılımcıların görüşlerinden hareketle, bu akademisyenlerin kendilerini eğitimden ziyade öğretimden sorumlu hissettiklerini söylemek mümkündür. Ortaya çıkan bu veriler de üniversite döneminde değerlerin kişinin karakter yapısındaki etkisini ortaya koyacak yeni çalışmalar için oldukça önemlidir.

Katılımcıların değer eğitiminde akademisyenin rolü kategorisine verdikleri yanıtlar incelendiğinde akademisyenler arasında görüş birliğinin olduğu gözlemlenmektedir. Akademisyenlerin çoğu, rol modellik sergilemek konusunda misyonlarının olduğunu düşünmektedir. Bunun yanında iyi bir iletişimin de bu anlamda etkili olacağını ifade edenler bulunmaktadır. Üniversitenin değer kazandırmak

gibi bir rolünün olmadığını düşünen akademisyenlerin birkaçı ise kendilerinin de böyle bir misyonunun olmadığını vurgulamaktadır. Kırkkılıç vd. (2015) tarafından akademisyenlerin bilimsel araştırma tutumlarının akademik etik değerler açısından incelendiği bir çalışmada ortaya çıkan sonuçlar, bu kategorinin sonuçlarını destekler niteliktedir. Yapılan bu çalışmada akademisyenlerin etik değerler ile ilgili topluma rol model oldukları, üniversitenin üretilen bilgiyi topluma yaymak açısından topluma ait bir misyonunun da bulunduğu, toplum tarafından “Üniversite hocası da bunu yaparsa” algısının toplumla üniversite arasındaki güvenin sarılmasına neden olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç da üniversite eğitiminde öğrencilerin değer kazanımında akademisyenlerin rol modelliğinin ne kadar önemli ve gerekli olduğunu göstermesi açısından oldukça önemli görülmektedir.

Katılımcılar, akademisyenlerin ve öğrencilerin değer yönelimlerinde kuşak farkı olduğu konusunda hem fıkirdir. Özellikle de gençlerin popüler kültüre bağlı kalarak özgürleşme ve bireyselleşmenin etkisinde olmasına karşın, akademisyenlerin geleneğin ve ideolojinin etkisinde kalmaları, bu ayrımın nedeni olarak öne sürülmüştür. Buna bağlı olarak yaşla birlikte dünya görüşü noktasında farklı olmaları da kuşak farklılaşmasının bir nedenidir. Özellikle orta yaş ve üstü akademisyenler ile öğrenciler arasındaki iletişim kopukluğunun ve kuşak farkının sebebi, hızla gelişen bilişim, internet ve sosyal medya gibi faktörler olarak görülmüştür. Algur (2022) tarafından “Nesiller Arası Farklılaşma ve Din Eğitimi” adıyla kaleme alınan eserde, nesiller arası farklılaşmanın içinde yaşanan zamanın kültürü, kültürün de bireyin yaşam tarzını belirlemesi yönünden ele alınması, üniversite dönemi gençleri ile akademisyenlerin değer yönelimlerinin farklılığının sebebini açıklamak açısından önemlidir. Aynı şekilde Duman (2022) tarafından kuşak çatışmalarının yaşanmasında en önemli değişken olarak farklı dönemlerde ve farklı kültürel değerlerle sosyalleşen bireylerin, duygusal, düşünsel ve normatif değerler alanında ayrışmasının eski kuşakla yeni kuşağın yaşamdaki temel referans kaynaklarının farklılaşmasına bağlı olarak açıklanması da, akademisyen ve gençlerin olay ve olgulara farklı açılardan bakmaları yönüyle dikkat çekicidir. Mücevher ve Erdem (2018) tarafından 2018 yılında X kuşağı akademisyenleri ile Y kuşağı öğrencileri arasında yapılan nicel bir çalışmada, X kuşağı akademisyenlerinin Y kuşağı öğrencilere karşı algılarının olumsuz olması ve onları iş, iletişim ile öğrenme özellikleri yönünden yetersiz gördükleri sonucuna varılması yapılan bu araştırmanın sonuçlarını destekler niteliktedir. Buna bağlı olarak, akademisyenler ile üniversite öğrencileri arasında kuşak farklılıklarından doğan anlaşmazlıkların kaynağında, her kuşağın kendi içinde yaşadığı dönemin farklı olmasının, onların yaşam stilleri, algılayış tarzları, tutum ve davranışları ile değer yargıları üzerinde etkili olabileceği söylenebilir.

Üniversite örgüt kültüründe önemli yer tutan bilimsel, etik ve insani değerler konusunda akademisyenlerin büyük bir kısmı insani ve etik değerleri ön planda tutarken, bilimsel değerler son sıralarda yer almıştır. Ortaya çıkan bu sonuç, üniversite örgüt kültüründe ahlak ve değer merkezli bir eğitimin daha çok öncelenmesi gerektiğini göstermektedir. “İyi insan” ve evrensel etik değerleri kendisine merkez edinen bir üniversitede, bilimsel değerlerin de bu minvalde şekilleneceğini söylemek mümkündür. Maya (2013) tarafından akademisyenlerin meslek ahlakına aykırı olan davranışlara yönelik algılarını inceleyen çalışmasının sonucunda ortaya çıkan veriler de, üniversite örgüt kültüründe değerlerin net olarak belirlenmesi gerektiği sonucunu doğrular niteliktedir. Bu araştırmaya göre üniversitelerde bilimsel, insani ve etik değerler ön plana çıkarılmalı, bu kurumsal değerlere açıklık getirilmeli ve mesleğe özgü etik kodlar oluşturulmalıdır.

Katılımcıların büyük kısmı, ilahiyat fakültesinde okumanın öğrencilerin değer yargılarında etkili olacağı konusunda hem fikirdir. Bunun arkasındaki en önemli saik ise, din duygusu olarak görülmüştür. Mehmedoğlu (2014) tarafında 2006 yılında bir grup ilahiyat fakültesi öğrencisinin değer yönelimlerinin incelendiği ve din-değer yönelimlerinin ele alındığı çalışmada, din öğreniminin ve dini yönelimlerin öğrencilerin değer sistemlerinde önemli bir etkisinin bulunduğunu ortaya koymuştur Aynı şekilde Kızılgeçit vd. (2015) tarafından Rize’deki İlahiyat Fakültesinde okuyan bir grup öğrenci üzerinde yapılan araştırma da, öğrencilerin dini yönelimlerinin onların değerler sisteminde önemli bir etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır. İlahiyat Fakültesinde okumanın öğrencilerin değer yargılarına etkisinin kısmen olduğunu düşünen ve buna gerekçe olarak da nicel bulguların eksikliği ni öne süren katılımcılar için, yapılan bu çalışmaların sonuçları etkili olabilecektir.

Katılımcıların din eğitimi anabilim dalının değer kazandırmadaki rolü konusunda farklı görüşlere sahip oldukları görülmüştür. Akademisyenlerden kimi teorik düzlemde bunun eğitiminin yapılacağını savunurken, kimisi de bu bölümü, teorinin pratiğe aktarıldığı yer olarak görmektedir. Her ne kadar din eğitimi’nin özel olarak böyle bir misyonu bulunmasa da değerler konusunda yaptığı alan araştırmaları, buna bağlı olarak geliştirilen yöntemler ve bu yöntemlerin eksik veya güçlü yanlarının test edilmesi aşamaları, bu bilim dalının yaptığı çalışmalar arasındadır. Bu anlamda din eğitimi bilim dalının değerler noktasında sadece teorik düzlemde kalmadığını, bu işin eğitim ve öğretim boyutunu da üstlendiğini söylemek mümkündür. Nitekim Mehmedoğlu’nun (2014) yaptığı çalışmada yer alan, din eğitimi ve öğretiminin üniversite öğrencilerinin değer sisteminin oluşumunda ve gelişiminde önemli rol oynadığına yönelik bulgular,

din eğitimi bilim dalının öğrencilere değer kazandırma noktasındaki önemini ortaya koyması açısından önemlidir.

Katılımcıların görüş farklılıklarının en bariz olduğu kategorilerden biri de değerlerin öğrencilere kazandırılmasında kullandıkları yöntemlerdir. Ancak bu farklılığı, görüş zenginliği olarak da yorumlamak mümkündür. Tıpkı akademisyenlerin değer kazandırmadaki misyonuna rol modellik şeklinde görüş belirten akademisyenlerde olduğu gibi, kullandıkları yöntem konusunda da örneklik sergilemek görüşü, en çok ifade edilen kodlardan biri olmuştur. Üniversitenin veya spesifik olarak din eğitimi anabilim dalının resmîyette böyle bir misyonunun olmaması, akademisyenler arasındaki yöntem çeşitliliğinin göstergesi olarak yorumlanabilir. Özellikle gençlik döneminin değer kazanımında etkili olan unsurların neler olduğuna dair yapılan bilimsel çalışmalar akademi hayatına yansıtılsa, bu konuda yöntem birliğine varmak ya da bu alandaki görüş zenginliklerini pratiğe aktarmak söz konusu olabilecektir. Burada dikkati çeken bir nokta da akademisyenlerin bir kısmının bu durumu kendisine dert edinmiş olmalarıdır. Özellikle ders dışında yapılan birebir görüşmeler, akademisyenlerin derslerini bu anlamda fırsat eğitimi olarak görmeleri ve örtük olarak bunu kazandırmaya çalıştıklarını belirtmeleri bu adanmışlık durumunun göstergeleri olabilir.

Son olarak katılımcıların değer eğitimi konusunda yaşadıkları güçlükler kategorisinde, yöntem konusunda olduğu gibi, üniversitelerin bu konudaki belirsizliğinden dolayı bir netlik içinde olmadıkları gözlenmiştir. Özellikle akademisyenler arasında bir uzlaşının olmayışı, en önemli güçlüklerden biri olarak sıralanan teorinin pratiğe aktarılması konusunda olumsuz bir etki olarak görülebilir. Üniversite eğitiminin teorik zemine hapsedilmekten uzaklaşıp bilgilerin günlük hayatla irtibatlandırılması, sadece sınav endeksli değil, günlük hayatta karşılığı olan faydalı bilgilerle zihinlerin biçimlendirilmesi, değer eğitimi konusunda yaşanan güçlüklerin aşılmasını sağlayabilecektir.

Katılımcı ifadelerine dayanarak oluşturulan çalışma verilerinden elde edilen temel sonuç şudur: Din eğitimi alanındaki akademisyenlerin öğrencilere kazandırmayı hedefledikleri değerler, yetiştirilmek istenen öğrenci profili ve akademisyenlerce değer eğitiminin imkânı kategorilerinde görüş birliği içinde olmadıkları görülmüştür. Ayrıca bu konularda katılımcı akademisyenler arasında ortak bir değerler sisteminin olmadığı da gözlenmiştir. Verilen yanıtların birbirinden bağımsız olması, akademisyenler arasında ortak görüş dairesinin dar olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bununla birlikte, üniversitede değerlerin öğretilirliğine, değer kazanımında akademisyenlerin rolüne, akademisyen

ile öğrenciler arasındaki değer yönelimleri konusunda kuşak farklılığının belirginliğine ve değerlerin öğrencilere kazandırılmasında uygulanan yöntemler kategorilerine verilen yanıtların çeşitliliği de fikir zenginliği olarak göz önünde bulundurmak açısından oldukça önemlidir.

Araştırmanın neticesinde, üniversitede değer eğitimi yaklaşımlarına dair kullanılacak teknikler konusunda yeni çalışmaların yapılması; bu araştırmanın bir devamı olarak din eğitimi alanındaki akademisyenlerin değer algılarına göre eğitimlerinde bu algıları ne ölçüde yansıtıp yansıtmadıkları uzun süreli gözlemler yapılarak araştırılması; sadece din eğitimi anabilim dalı değil, ilahiyat fakültesinin diğer anabilim dallarında da akademisyenlerin değer algılarına yönelik çalışmalar yapılması; ilahiyat fakültelerinin diğer bölümleri ile din eğitimi anabilim dalında görev yapan akademisyenlerin değer yönelimlerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi; akademisyenlerin değer yönelimleri üzerinde, yüksek öğretim kurumunun yapı ve işleyişi ile ilgili değerlerin etkili olup olmadığının araştırılması; üniversitelerde örtük öğrenmenin öğrencilerin değer kazanımlarındaki etkisini gösteren çalışmaların yapılması gibi hususlar öneri olarak sunulabilir.

## **Academics' Perceptions of Values Education in Higher Education: A Phenomenological Inquiry in the Field of Religious Education**

### **Introduction**

Values play a crucial role in shaping an individual's behavior and influencing their attitudes throughout their life. Understanding an individual's values, both inherited and acquired, enables us to decipher their intentions behind their actions and comprehend the dynamics of their relationship with society. Behaviors undertaken to establish common ground with others and the motivations underlying these actions can be effectively interpreted within the framework of values. During the socialization process in formal and informal education institutions, individuals begin to learn the values of the society they live in and the expectations of the group they belong to (Yapıcı & Zengin, 2003). University education plays a significant role in shaping individuals' perception of a world intertwined with values and contributes to the transformation of society within this framework. In this sense, the university serves as both an educational institution and an environment for personal growth. University education during the youth period is of paramount importance for young individuals as it allows them to shape their worldview for the future and establish a sense of identity that aligns with their aspirations. Academics serve as primary role models for the youth during this period. Even a small influence from academics will have a profound impact on students who start university life with a certain background, and this will contribute to their ability to make healthier and more informed decisions.

Faculties of Theology indeed hold a distinct role in terms of adding value to young people within higher education institutions. Faculties of Theology bear significant responsibilities in raising future generations with a heightened consciousness, placing local and universal values at the core of their educational mission. The department that has specific responsibility for the acquisition of values education by university students is the Department of Religious Education in Theology Faculties. This field of study goes beyond simply transmitting religious knowledge and instead aims to engage individuals with religion in a positive and constructive manner, considering the societal understanding of religion. When values education is defined as individuals gaining certain virtues or providing social harmony, religious education and values education will

intersect in terms of their aims since they put people at the center and prioritize the moral development of people (Çelikel, 2021).

The Department of Religious Education, given its shared objectives, actively engages in scientific research on values, develops methodologies, examines their effectiveness, and conducts field studies to identify strengths and weaknesses. It is widely perceived that religious education academicians bear the responsibility of fostering values within their respective environments. In this case, it is of utmost importance for academics in the field of Religious Education, where values are approached scientifically, to serve as role models for ethical values and integrate this aspect into their professional identity. For this reason, the scope of this research focused exclusively on academics in the field of Religious educations. Accordingly, this study aims to investigate the values held by these academics, their aspirations for nurturing students within the framework of values during university education, the specific values they prioritize, the methods they employ to instill these values, and the challenges they encounter in this endeavor.

## **Method**

In this study, qualitative research approach was preferred as a research method. Qualitative research, as defined by Creswell, “involves exploring and comprehending the meanings that individuals or groups ascribe to a social or human problem” (Creswell & Creswell, 2021). Phenomenological research, one of the qualitative research designs, was employed in this research. Phenomenological research is a research design, stemming from philosophy and psychology, aims to capture participants’ experiences of a phenomenon as they describe it (Creswell & Creswell, 2021).

### **Working group**

The study group for this research consisted of “academicians working in the Religious Education Department”. Twelve individuals who are academicians in the field of Religious Education academicians were selected as participants in the study.

### **Data collection tool**

The study utilized the interview technique as a data collection tool. To facilitate analysis without limitation on the participants’ responses, a semi-structured interview form consisting of 11 questions was prepared for this research.

## **Data analysis**

The data were analyzed by content analysis in line with the answers given by the academicians to the questions in the semi-structured interview form.

## **Results**

A majority of the participants emphasized the significance of values such as; love, respect, honesty, justice, sincerity, determination to work. However, there were variations in the participants' views on the student profile they want to train during their education. These variations in viewpoints can be interpreted as a reflection of participants' individual interpretations of education and the values they prioritize within the university context. Despite expressing a positive stance on the possibility of teaching values at the university, participants held diverse opinions on the methods through which this could be achieved. Interestingly, their responses regarding the potential for values education facilitated by academicians contradicted the previous question. Participants, while acknowledging that values can be effectively taught through specific approaches in the university, expressed concerns about the current state of values education carried out by academicians. This observation may indicate the complex nature of the situation and the existing challenges in implementing values education within the field of religious education. The participants' responses regarding the role of academics in value education revealed that the majority of them believe in the impotence of academics serving as role models. Participants agree that there is a generational difference in terms of value orientations between academics and students. The distinction between the value orientations of academics and students has been attributed to the influence of tradition and ideology on academics, while young people, in particular, are influenced by freedom and individualization through their adherence to popular culture. Although scientific, ethical, and human values hold an important place in the organizational culture of universities, it was found that most academics prioritize humane and ethical values over scientific values as scientific values were observed to be given less emphasis compared to other values. This result shows that a moral and value-centered education should be given more priority in university organizational culture. The majority of participants expressed the belief that studying at the Faculty of Theology would have a positive impact on students' value judgments. The main motivation behind this perception was attributed to the sense of religious identity and affiliation. The participants exhibited varying perspectives on the role of the Religious Education Department in promoting values. The participants expressed contrasting views

on the approaches employed in values education within the Religious Education Department. Some academics believe that the emphasis should be on theoretical knowledge, while others consider the department as a platform for translating theory into practical application. The methods employed to teach values to students emerged as where divergent opinions were evident. Just like the academics who expressed their views as role models in terms of promoting values, emerged as one of the prominent codes in the discussion on teaching methods. the idea of exemplary in the method they use has been one of the most frequently expressed codes. It was observed that the category of difficulties experienced by the participants in value education, was one of the recurring theme that most universities were not in a clear about it due to their uncertainty on this issue.

## **Conclusion**

In this research aimed to investigate the question “what are the experiences of religious education academics regarding the implementation of values in university education?”. The main finding derived from the analysis of participant responses is as follows: there is a lack of consensus among religious education academicians regarding the specific categories such as; values they aim to impart to students, the desired student profile for value education, and the role of academicians in delivering values education. Furthermore, it was noted that there is a lack of consensus among the participating academics regarding the following issues. The diversity of opinions regarding the ability of teaching values at the university, the role of academics in fostering values, the generation gap between academics and students, and the methods employed in imparting values to students highlights the richness of ideas within this context.

Based on the findings of the study, several suggestions can be made,

- Further studies can be conducted on the methodologies employed in values education within the university context.
- As a follow-up to this study, it is suggested to conduct long-term observations to investigate the extent to which religious education academics reflect their value perceptions in their teaching practices.
- Further studies can be conducted to explore the value perceptions of academics not only in the Religious Education Department, but also in other departments of the Faculty of Theology.

- A comparative examination can be conducted to explore the values orientations of academics working in the Religious Education Department in relation to those working in other departments of Theology Faculties.
- An investigation can be conducted to determine the extent to which the values related to the structure and functioning of the higher education institution influence the value orientations of academics.
- Studies can be conducted in universities to explore the impact of implicit learning on students' value acquisition.

---

**Etik Beyan / Ethical Statement:** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

**Finansman / Funding:** Yazarlar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul ederler. / The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.

**Yazar (lar) / Author (s):** Tuba KURT, Mehmet KOYUNCU

**İntihal / Plagiarism:** Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

## **Kaynakça**

- Aksan, G., & Topçuoğlu, A. (2019). Üniversite gençliğinin değerleri: 20 yıl sonra ne değişti? *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18). <https://doi.org/10.26466/opus.571209>
- Algur, H. (2022). *Nesiller arası farklılaşma ve din eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Artan Erdem, İ. (2005). *Üniversite gençliği değerleri: Korkular ve umutlar*. İstanbul: Tesev Yayınları.
- Aydın, A. (Yazar), & Dönmez, A. (Tez D.) (2006). *Dil-Tarih ve Coğrafya fakültesi öğrencilerinin değer hiyerarşileri ile ilahiyat fakültesi öğrencilerinin değer hiyerarşilerinin karşılaştırılması*. Tez (Yüksek Lisans), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/29260>
- Aydın, M. (2003). Gençliğin değer algısı: Konya örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), Art. 3.
- Bulduklu, Y., & Dilmaç, B., & Şeker, M. (2018). *Yükseköğretimde değerler*. Kurumlarda Değerler içinde (s. 47-60). Konya, Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Bulut, S., & Dilmaç, B. (2018). Üniversite öğrencilerinin sahip olduğu değerler psikolojik iyi oluş ve mutluluk düzeyleri arasındaki yordayıcı ilişkiler. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9(16), 23-23. <https://doi.org/10.26466/opus.472450>
- Cevizci, A. (2013). *Felsefe sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Coşkun, Y. D. D. Y., & Yıldırım, A. G. A. (2009). Üniversite öğrencilerinin değer düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), Art. 1.
- Creswell, J. W. (2016). *Araştırma deseni nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2021). *Araştırma tasarımı—nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları / Research Design—Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches* (E. Karadağ, Çev.). Ankara: Nobel Yayın.
- Çelikel, B. (2021). Değerler eğitiminde “özne olma durumu” ve din eğitimindeki uzanımları. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 31, 154-164. <https://doi.org/10.29228/tbd.2007.54032>
- Dilmaç, B., Deniz, M., & Deniz, M. (2009). Üniversite öğrencilerinin öz-anlayışları ile değer tercihlerinin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7, 9-24.
- Duman, M. Z. (2022). *Kuşak çatışması: X ve Z kuşağı üzerine sosyolojik bir çalışma*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Emiroğlu, B. (2017). Değerler eğitiminin gençlerin sağlıklı sosyalleşmelerine etkisi. *International Journal of Eurasian Education and Culture*, 2(3), Art. 3.
- Erdem, A. R. (2012). Bilim insanı yetiştirmede etik eğitimi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1, Art. 1.
- Erdirençelebi, M., & Filizöz, B. (2019). Meslek etiği ve akademisyenlerin etik değerleri üzerine nicel bir araştırma. *OPUS International Journal of Society Researches*, 14(20), Art. 20. <https://doi.org/10.26466/opus.599983>
- Güneş, F. (2016). *Değerler eğitime yaklaşım ve modeller*. A. Güvenç Saygın, & M. Saygın (Yay. haz.), Eğitimde Gelecek Arayışları: Dünden Bugüne Türkiye’de Beceri, Ahlak ve Değerler Eğitimi Uluslararası Sempozyumu (s.1-20). Ankara: Atatürk Araştırma merkezi.
- Kırkılıç, H. A., Sevim, O., & Söylemez, Y. (2015). Akademisyenlerin bilimsel araştırma tutumlarının akademik etik değerler açısından incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), Art. 2.
- Kızılgöç, M., Acuner, H. Y., & Toklu, G. (2015). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin değer yönelimleri ve dindarlık-değer ilişkisi (Rize örneği). *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(8), 8 43-84.
- Maya, İ. (2013). Akademisyenlerin meslek ahlakına aykırı olan davranışlara ilişkin algıları (ÇOMÜ eğitim fakültesi örneği). *Turkish Studies*, 8(6). <https://arastirmax.com/en/publication/turkish-studies/8/6/akademisyenlerin-meslek-ahlakina-aykiri-olan-davranislara-iliskin-algilari-comu-egitim-fakultesi-ornegi/arid/f44b025d-6ba7-4473-b548-6cba8a8a1a02>
- Mehmedoğlu, A. (2014). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin değer yönelimleri ve dindarlık-değer ilişkisi (M.Ü. ilâhiyat fakültesi örneği). *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 30, Art. 30. <https://doi.org/10.15370/muifd.33875>
- Mücevher, M. H., & Erdem, R. (2018). X kuşağı akademisyenler ile y kuşağı öğrencilerin birbirlerine karşı algıları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 9(22), Art. 22. <https://doi.org/10.21076/vizyoner.391745>
- Özcan, Z., & Erol, H. K. (2017). Üniversite öğrencilerinin değer yönelimleri ve dindarlık-değer ilişkisi (Karabük örneği). *Journal of History Culture and Art Research*, 6(4), 913. <https://doi.org/10.7596/taksad.v6i4.1091>
- Patton, M. Q. (1987). *How to use qualitative methods in evaluation* (2nd edition). SAGE Publications, Inc.
- Sevim, O. (2014). Akademik etik değerler ölçeğinin geliştirilmesi: Güvenirlik ve geçerlilik çalışması. *Journal of Turkish Studies*, 9 (6), 943-943. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.6969>
- Şimşek, H., & Yıldırım, A. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Tekel, E., & Korumaz, M. (2019). Üniversite öğrencilerinin değer algılarının incelenmesi. *Yıldız Journal of Educational Research*, 4(2), Art. 2.
- Theodorson, G. A. (1969). *A modern dictionary of sociology*. Ty Crowell Co.
- Tutar, H., & Erdem, A. (2020). *Örnekleriyle bilimsel araştırma yöntemleri ve -SPSS uygulamaları*. Seçkin Yayıncılık.
- VandenBos, G. R., & American Psychological Association (Ed.). (2007). *APA dictionary of psychology* (1st ed). American Psychological Association.
- Yapıcı, A., & Zengin, Z. S. (2003). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin değer tercih sıralamaları üzerine psikolojik bir araştırma: Çukurova üniversitesi ilâhiyat fakültesi örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), Art. 4.